

Škof dr. Gregorij Rožman in njegova pravica

življenje in delo ljubljanskega škofa Rožmana je bilo na številne načine in močno vpeto v dogajanje med drugo svetovno vojno in komunistično revolucijo v Sloveniji. Govoriti o škofu Rožmanu in revoluciji zato pomeni govoriti o obsežni in kompleksni temi, pomeni govoriti o bistvenih stvareh najusodnejšega obdobja slovenske zgodovine in zato tudi o pomembnih stvareh naše sedanjosti. Vsega tega v enem sestavku ni mogoče zajeti, zato se bom omejil le na nekatere bistvene točke in na nekatere tudi danes žive poglede, pa tudi na sedanje stanje njegove pravde.

Škof dr. Gregorij Rožman ni bil ne vojaški in ne državni voditelj ali politik. Bil je verski in predvsem duhovni voditelj. Vse drugo je bilo zanj manjšega ali samo stranskega pomena, mnogo pa mu je bilo celo po krivici pri- taknjeno. Na to rdečo nit njegovega delovanja je treba paziti ves čas, ko pregledujemo njegovo delo in obnašanje v tako zmedenem in težkem obdobju, kot je bilo v Sloveniji med drugo svetovno vojno.

Ni treba posebej poudarjati, da je škof Rožman kot koroški Slovenec že pred vojno dobro poznal nacistično ideologijo in njeno uresničevanje. Že zato je povsem razumljivo, da je bil nasprotnik nacizma in fašizma. Namesto navajanja posebnih dokazov o tem, naj omenim samo uradno nacistično stališče do škofa Rožmana. V priročniku nemške tajne državne policije GESTAPO, ki je bil izdan nekaj dni pred vdorom fašističnih sil v Jugoslavijo, je kot eden glavnih nemških sovražnikov v Jugoslaviji naveden zagrebški nadškof Stepinac. Kot njegov glavni sode-

lavec pa je v tem policijskem priročniku naveden ljubljanski škof Rožman, o katerem je posebej poudarjeno, da je prijatelj poljskega kardinala Hlonda in da je dal prevesti in razširjati njegov spis o nemških grozodejstvih v okupirani Poljski.

Ob takšnem stališču do fašističnih zavojalcev je razumljivo, da se je škof Rožman po italijanski zasedbi Ljubljane zaprl v škofijski dvorec in kar devet dni ni hotel z novimi oblastniki vzpostaviti niti običajnih protokolarnih stikov, čeprav so mu njegovi svetovalci to predlagali, Italijani pa zahtevali z grožnjo, da bodo škofovo nadaljnjo osamitev šteli za njim sovražno dejanje.

V tej zvezi je bilo glede na staro in še vedno živo komunistično propagando, ki škofu Rožmanu podtika, da je veselo pozdravil prihod okupatorjev, kot častno nasprotje pa postavlja mariborskega škofa dr. Tomažiča, ki da se je zaprl v škofijsko palačo, zanimivo slišati zgodovinarja dr. Franceta M. Dolinarja, ki je ob predstavitvi knjige *Rožmanov proces* na mariborski univerzi na posebno vprašanje povedal bistveno drugače. Rekel je, da je bila med tedanjim položajem škofa Tomažiča in položajem škofa Rožmana bistvena razlika: škof Tomažič ni imel nobene izbire, škof Rožman pa je bil pred težko izbiro in odločitvijo. Škof Tomažič je takoj po nemški okupaciji odhitel v Celje, da bi vzpostavil stik z nemškimi vojaškimi in upravnimi oblastmi. Ni mu uspelo, ker ga Nemci niso pustili do sebe. To je poskusil v nekaj dneh še dvakrat, vendar brez uspeha, saj ni prišel dalj kot do nižjih nemških oficirjev in uradnikov.

Ni mu preostalo drugega, kot da se je zaprl v svojo palačo in tam čakal brez vpliva na dogajanje, saj so medtem že zaprli in izgnali večino slovenskih duhovnikov.

Ljubljanski škof Rožman se je nasprotno takoj umaknil v svoj двореc, Italijani pa so od Nemcev želeli in zahtevali, da se jim škof predstavi. Škof Rožman je torej imel izbiro. Možnost izbire je postala zanj še posebno težko breme, ko so v Ljubljano pribežali številni duhovniki in drugi slovenski izobraženci iz nemškega okupacijskega območja in več sto Judov iz Zagreba. Vsi ti so bili brez veljavnih potnih listin in so na italijanskem okupacijskem območju bivali ilegalno, v nevarnosti, da jih bodo vsak čas odkrili in vrnili Nemcem in hrvaškim ustašem. Šele tedaj se je škof Rožman dal prepričati, da brez uradnega stika z italijanskim okupatorjem ne bo mogel ničesar narediti za ljudi v stiski. Prekinil je boj-kot, šel 20. aprila, torej devet dni po zasedbi Ljubljane do Italijanov in pomagal ljudem, kjer je mogel in kolikor je mogel.

Rožmanu so komunisti obisk pri visokem komisarju Grazioliju očitati kot izdajo in se pri tem sklicevali na časopisna poročila, da je škof italijanskemu komisarju obljubil *“popolno sodelovanje s fašistično Italijo”*. Rožman je vse to odločno zanikal in poudaril, da ni obljubil nobenega sodelovanja duhovščine in da je šlo samo *“za vljudnostni obisk”*, nikakor pa ne za *“politični akt”*. Časopisno poročilo o škofovem obisku je sestavil italijanski visoki komisar in Rožman pri tem ni imel nobenega vpliva. Revolucionarji pa so raje verjeli fašistični propagandi in škofa brez podlage v dejstvih in krivično obsodili, da je pri tem obisku Italijanom *“zagotavljal popolno sodelovanje duhovščine s fašistično Italijo”*.

Škofu Rožmanu so še posebej očitati in mu še vedno očitajo, da je dne 3. maja 1941 poslal Mussoliniju posebno poslanico, v kateri izraža *“veliko veselje”* zaradi zasedbe slovenskega ozemlja in vključitve v italijansko kra-

ljestvo, izraža *“brezpogojno vdanost in obljuba Duceju neomajno sodelovanje”*. V resnici so bile stvari povsem drugačne: Rožman poslanice ni poslal in naslovil na Duceja, ampak samo na ljubljanskega visokega komisarja Graziolija, ni izrazil nobenega veselja ali zahvale zaradi zasedbe in priključitve slovenskega ozemlja, ampak je dekret o aneksiji samo *“vzel na znanje”*, ni izrazil nikakršne vdanosti, ampak je izrazil le *“lojalnost”*, in ni nikomur obljubil nikakršnega sodelovanja, ampak je le prosil božjega blagoslova *“za Vaše in naše prizadevanje za dobrobit našega ljudstva”*, torej za dobrobit Slovenije in ne Italije.

Obtožbe glede te poslanice se sklicujejo na tedanja časopisna poročila, v katerih je bila res objavljena *“Rožmanova”* poslanica, seveda ne resnična, ampak takšna, kot jo je preuredil Grazioli in ponaredila fašistična cenzura. Resnična poslanica se je glasila:

“Ekselencia! Danes je bil objavljen dekret, s katerim se po italijanski armadi zasedena slovenska zemlja pridružuje Italiji. Ko jemljem to na znanje, se zahvaljujem Vaši Ekselenci, da nam je tako vsaj na teritoriju škofije omogočen razvoj v kulturnem in verskem oziru pričakujoč, da se v smislu dekreta avtonomija narodovega življenja tudi v korist vere in morale skoraj izgradi. Izražam popolno lojalnost in prosim Boga, da blagoslovi Vaše in naše prizadevanje za dobrobit našega ljudstva”.

Dekret o aneksiji je torej Rožman kot golo dejstvo vzel samo na znanje. Zahvalil se je za italijansko obljubo, da bo Slovencem – v nasprotju s hudim preganjanjem vsega slovenskega v delu škofije pod nemško zasedbo – vsaj na tem delu škofije dana kulturna avtonomija, torej v diplomatskem jeziku postavil zahtevo, da Italija to obljubo o avtonomiji narodovega življenja tudi čimprej uresniči, izrazil je lojalnost novi oblasti, kar je v skladu s haaškimi pravili mednarodnega vojne prava, in prosil božjega blagoslova samo za prizadevanje v korist slovenskega naroda.

Vojaškemu sodišču, ki je leta 1946 tudi zaradi te poslanice sodilo Rožmanu, je tedanji generalni vikar Anton Vovk predložil gornje pravo besedilo te Rožmanove izjave in tako se ta listina nahaja v sodnem spisu. Kljub temu je sodišče škofa Rožmana obsodilo, *“da je dne 3. maja poslal Mussoliniju spomenico, v kateri izraža popolno lojalnost in prosi blagoslov za okupatorjevo delo”*. Izražanje lojalnosti ni bilo protipravno in zato ni bilo kaznivo po nobenem zakonu, božjega blagoslova pa seveda Rožman ni prosil za katero koli okupatorjevo delo, ampak samo za tisto, ki bo pomenilo *“prizadevanje za dobrobit našega ljudstva”*.

Pred nekaj leti me je obiskal krščanski socialist, nekdanji partizan, slovenski izobraženec. V pogovoru o škofu Rožmanu je zaneseno ponovil vse komunistične obtožbe, tudi te v zvezi s škofovo izjavo iz maja 1941. Opozoril sem ga na fašistični ponaredek in mu pokazal pravo škofovo izjavo. Prebral jo je in nato rekel, da je to nekaj čisto drugega in da bi takšno izjavo lahko tudi on sam podpisal. Mislim sem, da je vsaj zanj stvar urejena. Kmalu zatem pa je prav ta politik v časopisu objavil oster napad na škofa Rožmana z vsemi lažnivimi obtožbami - tudi glede ponarejene majske izjave, kot da ni nikoli videl in celo pohvalil resnične, prave škofove izjave. Pa vendar gre za katoliškega izobraženca! Ta primer mi je jasno pokazal, da v zadevah državljanske vojne in revolucije intelektualno poštenje in dejstva nimajo nobene vrednosti. Tisti, ki so se kakor koli zapletli v revolucionarno nasilje, skušajo svoje obraze oprati tudi z očitno lažjo. Pri tem se jim resnica ne zdi uporabna.

Takšno ravnanje uglednega znanca mi je znova potrdilo misel, da tja, kjer resnice nočejo, te niti z vozom ni mogoče pripeljati. Nekateri se resnice bojijo, jo celo sovražijo, o njej nočejo ničesar slišati. O tem smo poučen prizor videli na prej omenjeni predstavitvi knjige *Rožmanov proces* v Mariboru. V

predavalnici je v prvi vrsti sedel starejši gospod, izzivalno navedel neko izjavo, ki jo je pripisal škofu Rožmanu, in avtorjema knjige navrgel vprašanje v oholem prepričanju, da mu ne bosta mogla odgovoriti. Ko je zgodovinarica dr. Tamara Griesser Pečar rekla, da mu lahko in z veseljem odgovori, je mož sunkovito vstal in zaklical: “Ne maram poslušati!”, nato pa naglo odšel iz dvorane. Drugih nočejo poslušati, obsojeni so na laž.

V odklanjanju resnice je Rožmanova zadeva poučna tudi na ravni državne oblasti. Državno tožilstvo je zoper krivično povojno obsodbo škofa Rožmana pri pristojnem Okrožnem sodišču v Ljubljani že leta 1995 vložilo zahtevo za obnovo postopka in kasneje še zahtevo za varstvo zakonitosti. Razlogi za obnovo postopka so tako jasni in nedvomni, da vpijejo v nebo, vendar je sodišče zahtevo za obnovo po osmih letih zavlačevanja in nesmiselnega mečkanja septembra 2003 zavrnilo. Zavrnitev je sprejel senat, ki so ga sestavljali okrožni sodniki Marjeta Švab Širok kot predsednica, Marko Puš kot poročevalec in Janez Koščak kot član.

Bistvena sodna ugotovitev, ki je bila podlaga za obsodbo škofa Rožmana, je bila, da je škof v času, ko je slovenski narod v NOB bojeval “veličasten boj proti okupatorju”, nastopal “proti komunizmu, tj. proti narodnoosvobodilnemu boju”. Bistveni razlog za obnovo kazenskega postopka pa je bilo novo dejstvo, da je med drugo svetovno vojno v Sloveniji poleg boja proti okupatorju potekala tudi nasilna komunistična revolucija, kar pomeni, da je škofovo nasprotovanje komunističnemu nasilju in zločinom eno, boj proti okupatorju pa drugo. Zahteva za obnovo je torej izpodbijala dejansko stanje, ki je podlaga sodbi: da je v Sloveniji potekal samo boj proti okupatorju.

Sodišče se je očitno ustrašilo grozeče resnice. Kljub splošnoznanimu in dejansko od vseh priznanemu dejstvu, da je komunistična

partija boj proti okupatorju zlorabila za totalitarno nasilje in boj za oblast, da je zato prišlo do razkola med slovenskim ljudstvom in do samoobrambe pred partizanskim zločinskim nasiljem, je sodstvo edina državna institucija v Sloveniji, ki tega dejstva ne priznava in ne upošteva. Celo eden od najvišjih vodij terorističnega aparata Mitja Ribičič – Ciril je jasno zapisal: "Ničesar ne razume, kdor ne razume, da je šlo za revolucijo!". Senat, ki je odločal o Rožmanovi zadevi, se je rajši naredil za neumnega, kot da ničesar ne razume, in med 36-stransko meglo nezakonitega napletanja zapisal, da ni naloga sodišča, da sprejme drugačno oceno dogajanja med drugo svetovno vojno, da je to naloga zgodovinarjev. Čeprav to ni njegova naloga, pa potrdi oceno dogajanja, ki jo je za podlago svoji sodbi sprejelo vojaško sodišče! Kakšna doslednost! Glede nešteti zgodovinskih knjig, ki so bile predložene, pa pravi, da je zgodovina samo subjektivni pogled posameznika na preteklost. Sodišče noče ugotavljati novih dejstev, češ da je to naloga zgodovinarjev, zgodovinarjem pa ne verjame, češ da je zgodovina samo subjektivno mnenje. Edina možna resnica je torej tista boljševiška iz leta 1946!

Pritožbo Rožmanove obrambe, da je sodišče v obnovi postopka dolžno preveriti nova dejstva in ugotoviti resnico o dogajanju med drugo svetovno vojno, ker je to temelj sporne sodbe, je Višje sodišče v Ljubljani v senatu višjih sodnikov Janke Šolinc kot predsednice in Andreja Hrovatha in Mitje Kozamernike kot članov zavrnilo kot neutemeljeno. Tudi oni so se ustrašili pogledati resnico in razkriti sramotno laž, tudi oni so mnogo napisali, vendar bistvenega razloga za obnovo, dejstva, da med vojno ni šlo samo za boj proti okupatorju, ampak tudi za komunistično revolucionarno nasilje, niso niti omenili. Tudi oni so ostali pri resnici povojnih boljševiških sodnikov, drugačni resnici so trdno zapahnili vsa vrata in – po Mitji Ribičiču – tudi oni ničesar ne razumejo.

Prav tako in še mnogo bolj nedvomni so razlogi za varstvo zakonitosti. To je dobro vedela tudi Zdenka Cerar, druga generalna državna tožilka, ki se je zavedala, da bi Vrhovno sodišče RS zahtevi moralo ugoditi in sodbo zoper škofa Rožmana razveljaviti. V strahu, da bo vrhovno sodišče sodbo razveljavilo, ni mogla počakati niti enega dneva. Takoj po zaprisegi v Državnem zboru, še preden je prišla v svojo pisarno in prevzela vodenje državnega tožilstva, kar na poti tja je mimo pristojnega državnega tožilca sama odločila in javno objavila, da bo zahtevo za varstvo zakonitosti umaknila.

Kot razlog za umik ni navedla niti enega strokovnega, pravnega razloga, rekla je samo, da zahteva za varstvo zakonitosti "*ni v narodnem interesu*". Ne bomo jo vprašali, kdaj in kako je ugotovila, kaj je ali ni v narodovem interesu, tudi ne, kateri zakon jo je pooblastil za ugotovitev narodovega interesa, niti ne tega, od kdaj varovanje zakonitosti ni več v narodovem interesu. Zapomnimo si le, da je tik pred tem slovesno prisegla, da bo delala po ustavi in zakonih, ne pa po takšnih ali drugačnih interesih. In da je na dolgo in široko razlagala, da bo delala nepolitično samo po pravilih stroke. Kaj pa je bolj političnega, kot so takšni ali drugačni interesi?

Kakšen neobvladan strah, ki je daleč presegel razum in modrost enega od najvišjih pravosodnih funkcionarjev, kako zmeden beg pred resnico in pravico! Kakšno grozljivo poistovetenje sedanjega pravosodja z najbolj grobim povojnim političnim sodstvom, kako sramotno nadaljevanje revolucionarnega nasilja v pravni državi! Pa vendar se ob tej protiustavni in nezakoniti odločitvi nekdanje generalne državne tožilke ni nihče zganil: noben državni organ ni ukrepal, noben poslanec ali drug politik se ni oglasil, civilna družba od liberalnih do katoliških izobražencev je bila tiho in molčala je celo Cerkev. Škof Rožman je bil po 50 letih znova politično obso-

jen: prvič se je to zgodilo ob divjem kričanju krvi željne drhali, drugič ob še bolj sramotnem molku opevane "demokratske javnosti". Ob molku tiste javnosti, ki drugače ne čaka na sodbo, ampak kriči že ob ovadbi, za katero je šele slišala.

Navedeni primeri razen na strah revolucionarjev pred resnico kažejo tudi na to, kako en diktator dopolnjuje drugega diktatorja, čeprav ga ima navzven za sovražnika. Za komunistične nasilnike in njihove naslednike nič ne šteje dejstvo, da so bili med vojno časopisi pod strogo fašistično cenzuro, da so poročila o Rožmanovem obisku pri visokem komisarju Grazioliju in o njegovi "spomenici Duceju" sestavili in dali v objavo italijanski fašisti, ki so se hoteli prikupiti svojemu vodji. Ko je treba uničiti idejnega in političnega nasprotnika, raje verjamejo pisanju fašističnih okupatorjev kot slovenskemu škofu in slovenskim zgodovinarjem.

Podobno se je škofu Rožmanu zgodilo še v številnih drugih primerih. V sodbi komunističnega sodišča proti Rožmanu in tudi v današnjem nadaljevanju komunistične proticerkvene gonje je na primer zelo izkoriščana obtožba, da je Rožman *"sodeloval s soobtoženim Rösenerjem in Rupnikom pri zaprisegi domobrancev v cilju, kot je izjavil soobtoženemu Rösenerju, da Slovincem pokaže da popolnoma soglaša z nacistično politiko"*.

Za poznavalce škofa je takšna izjava že sama po sebi popolnoma izključena. Poglejmo to obtožbo bolj natančno. Škof Rožman, kot je dobro znano, niti prvič in ne drugič ni sodeloval pri domobranski prisegi. Rösener ni izrekel Rožmanu pritaknjenih besed *"da popolnoma soglaša z nacistično politiko"*. V sodnem zapisniku o zaslišanju Rösenerja je zapisano bistveno drugače: *"da je Rožman podpiral nemško politiko"*. Jasno je, da je Rösener s tem mislil na boj proti komunizmu, o katerem je tekla beseda. Rožman sam pa je tudi takšno izjavo, ki jo je Rösener na

sodišču očitno dal v strahu za svoje življenje, odločno zanikal.

Zapisal je: *"Zavedal sem se, kaj je nacistična politika naredila proti Cerkvi in duhovnikom. Nacistična politika je na stotine duhovnikov zaprla in izgnala, je prepovedala ljudski jezik celo v cerkvi pri molitvi in petju, je odstranila verouk in verske znake iz vseh šol, zaplenila vse cerkveno premoženje, med tem vse posestvo škofije in verskega zaklada, škofjsko gimnazijo in semenišče z vsem inventarjem, knjižnicami in učnimi pripomočki, je pobrala osebno imovino pregnanih duhovnikov itd. In k vsemu temu naj bi bil škof izjavil, da je z nemško nacistično politiko sporazumen! Kdo bi mogel kaj takega verjeti? Škof te roparske politike ni odobral, marveč je ponovno proti njej protestiral, tako direktno na naslov nemških oblasti, kakor hitro se je odprla poštna zveza z nemško cono, pa tudi preko Svete stolice."*

Nič ne pomagata ne škofovo zanikanje in ne logičen premislek. Komunisti in njihovi krščanski sopotniki raje verjamejo ponarejeni izjavi nemškega nacista, ki so ga zaradi številnih zločinov nad Slovenci sami obsodili na smrt, kot katoliškemu škofu in svojemu lastnemu razumu!

Škof Rožman je v skladu z naukom papeža Pija XI. v okrožnici "Quadragesimo anno" iz leta 1931 o socializmu in v okrožnici "Divini Redemptoris" iz leta 1937 o komunizmu kot radikalni varianti socializma štel komunizem za največje zlo in največjo nevarnost tistega časa. Rožman pa komunizmu ni nasprotoval kot političnemu gibanju, ampak predvsem z verskega in moralnega stališča. V "Pastirskem pismu o nevarnosti brezbožnega komunizma" je novembra 1943, ko je bil mimo že drugi vrh revolucionarnega nasilja v Sloveniji, zapisal:

"Vem, da mi bodo zagovorniki komunizma in še nekateri zaslepljeni katoličani očitali, da se s pastirskim pismom vmešavam v politiko, kar ni zadeva škofa in kar ne spada v

Cerkev. Toda, predragi verniki, boj proti brezbožnemu komunizmu ni politika, ampak verska zadeva, saj se vendar tiče vere v Boga, torej najbolj osnovne resnice vsake vere, posebno še naše krščanske vere. Zavračati brezbožne nauke, braniti resnice naše svete vere je verska zadeva in verska dolžnost ...”

Boj proti komunizmu je bil torej za Rožmana verska zadeva, ki se ne bije z orožjem in politiko, ampak z besedo resnice in duhovne prenovе. Zato je drugače kot njegov predhodnik škof dr. Anton Bonaventura Jeglič nasprotoval vmešavanju duhovščine v politiko in vojaške zadeve in se v takšne stvari tudi sam ni spuščal. V svojih pridigah, pastirskih pismih in drugih spisih je Rožman dosledno govoril o nasprotovanju komunizmu in obsodbi komunističnih zločinov in protipravnega nasilja, ne pa o boju proti Osvobodilni fronti, proti partizanom ali celo proti osvobodilnemu boju. Seveda pa ni njegova krivda in ne stvar nasprotnikov komunistične revolucije, če sta bila revolucija in osvobodilni boj medsebojno pomešana do nerazločnosti, če je revolucija izkoristila osvobodilne težnje Slovencev za krinko svoje nasilnosti, če je osvobodilni boj bil samo vaba in pokrivalo za komunistično nasilje nad idejnimi in političnimi nasprotniki in za nezakonit in nedemokratičen prevzem oblasti. Kljub temu so škofa obsodili in ga še vedno tudi v samostojni Sloveniji obsojajo, da je nasprotoval osvobodilnemu boju, da je obsojal odpor Slovencev proti okupatorju.

V kazenski sodbi iz leta 1946 si sodniki z razločevanjem med revolucionarnim nasiljem in osvobodilnim bojem niso delali nobenih preglavic. Jasno jim je bilo, da gre za isto stvar: cilj je bil komunistična revolucija, osvobodilni boj pa sredstvo in krinka za revolucijo. Zato niso preveč izbirali besed. Danes so stvari bolj občutljive, saj je že mnogim ljudem jasno, da je komunistična revolucija bila zločin nad narodom in neštetimi posamez-

niki. Sedanje sodišče, ki je obravnavalo zahtevo za obnovo postopka proti Rožmanu, je očitno iz takšnega občutka nelagodja popravilo nekdanjo sodbo in nekdanji očitke, da je škof Rožman nastopal proti komunizmu, dopolnilo z besedami *“to je proti narodnoosvobodilnemu boju”*.

Takšno ponarejanje zgodovine in nezakonito prevajanje revolucije v osvobodilni boj, kot si ga je privoščilo današnje sodišče, je splošna značilnost postkomunizma v Sloveniji in seveda preživetvena nuja vojakov revolucije. Nekdanji predsednik Milan Kučan danes vendar ne bi mogel zahtevati, naj bo komunistična revolucija temelj naše državne samostojnosti, kot je zahteval za osvobodilni boj. Brez zanikanja revolucije državni svetnik dr. Veljko Rus ne bi mogel predlagati državne zahteve povsem boljševiske vsebine in fašistične oblike, naj papež zamenja ljubljanskega nadškofa. Zanikanje revolucije še naprej opravičuje številne materialne in druge privilegije zaslužnih revolucionarjev in njihovih organizacij. Omogoča tudi surove napade nekaterih časnikarjev in politikov na udeležence protikomunističnega odpora in na njihova pričevanja, kot je bila na roški spominski slovesnosti leta 2000 jasna beseda prof. Justina Stanovnika o osvobodilnem boju kot prevari.

Prav po tisti roški slovesnosti se je pokazala vsa odurnost komunizma in njegovih nasledkov. Stanovnikove trditve, da je tako imenovani osvobodilni boj bil prevara, ni potrebno posebej dokazovati, saj je bilo to že prej splošno znano in že stokrat povedano. Vsakemu razumnemu človeku je jasno, da osvobodilni boj, ki žrtvuje več deset tisoč svojih rojakov za manj kot tisoč padlih okupatorjev, katerega posledica so tisoči požganih in razrušenih slovenskih domov, ki *“prisrčno pospremi do meje”*, kot je povedal partizanski general, čez trideset tisoč italijanskih okupatorjev s fašistično legijo in vsemi generali in voj-

nimi zločinci vred, ne da bi enega samega postavil pred sodišče, medtem ko brez sodbe pobije tisoče domačih nasprotnikov, ni ravno prepričljiv dokaz osvobodilnega namena. Takšen osvobodilni boj je že sam po sebi velika prevara.

Osvobodilni boj, ki je vojno v Sloveniji v resnici podaljšal še za en teden, ko je bil drugod v Evropi že mir, in tako povzročil še nekaj sto domačih žrtev, ne da bi pridobil en sam kvadratni meter ozemlja, ki je pustil velike dele slovenskega ozemlja v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem, predvsem pa osvobodilni boj, ki je po odhodu prvega okupatorja pripeljal drugega, ki je namesto fašističnega nasilja v Sloveniji za petdeset let vzpostavil in vzdrževal komunistično nasilje, pa ni samo največja prevara, ampak tudi največji zločin proti narodu in vsem Slovencem. Prevaro z osvobodilnim bojem je napovedal že Kardelj, ki je še pred vojno izjavil, da bodo komunisti v pričakovani vojni sodelovali samo, če bo možnost za izvedbo revolucije, podobno kot je Lenin pogojeval udeležbo boljševikov pri bojih med prvo svetovno vojno. Pesniško je prevaro opisal Oton župančič, ki je pel, da se je jabolko svobode zlate skotalilo v kri in blato. Mesarsko grobo jo je predstavil Matija Maček, ki je rekel, da so vedeli za Stalinove zločine, vendar o tem niso hoteli govoriti, da ne bi odvrnili ljudi od partizanov. Kasneje je o prevari pisala Spomenka Hribar, ki je osvobodilni boj štela za krinko in ga primerjala s teatrom, kjer na odru pred kulisami nastopajo nepomembni igralci za občinstvo, pravi igralci – komunisti pa vlečejo poteze za kulisami. Za največjo prevaro Slovencev je NOB pred nekaj leti v pogovoru z novinarjem Dnevnika štel tudi dr. France Bučar, ki je kasneje na novinarjevo vprašanje, kaj meni o Stanovnikovi označbi osvobodilnega boja za prevaro, odvrnil, da o neumnostih ne bo govoril. Mož bi se moral odločiti, kdaj govori neumnosti. Da jih govori, je očitno.

Zanimiva je različnost reakcij na Stanovnikove besede. Tisti med borci, ki se zavedajo odgovornosti za prevaro, so se ustrašili. Po svoji stari navadi so zahtevali kar kazenski pregon, češ da takšne besede vzbujajo sovraštvo in razdor. Zahtevali so torej ukinitve ustavne svobode govora in misli. Takšne svobode svojim nasprotnikom nikoli niso priznavali.

Poseben primer je nekdanji predsednik Milan Kučan. Ta bi rad kar ukazal, kako tisti, ki že 60 let pogrešajo svojce, pomorjene v neznanih breznih in jamah, smejo žalovati in kaj pri tem smejo ali ne smejo govoriti. Še kot predsednik nam je ukazal, naj ne govorimo o preteklosti, čeprav sam s svojimi varovanci ne prestando živeti v preteklosti in se je profesor Stanovnik tedaj v Rogu samo odzval na njegovo zahtevo, naj zločinska preteklost postane temelj naše sedanjosti in prihodnosti.

Drugi, ki ne vedo ali pa nočejo vedeti resnice, na dolgo in široko pripovedujejo, kako jim v partizanih ni nihče ničesar govoril o komunizmu in revoluciji, ampak samo o boju proti okupatorju, zaradi česar so šli in ostali v njihovi vojski. Ti se ali sprenevedajo ali so naivni, ker ne vidijo, da je prevara prav v tem, da so jim govorili in jih prepričevali, da gre za boj proti okupatorju, niso pa jim povedali resnice o revoluciji in niso govorili o komunizmu. Zato so se udeležili boja v lažnem prepričanju, da se bojujejo za osvoboditev.

Tretji besede o osvobodilnem boju kot prevari preobračajo in prikazujejo kot očitke vsem partizanom in njihovim sodelavcem, da so bili oni prevaranti in zločinci, da so oni varali svoj narod in nasprotnike revolucije. Kakšen cinizem! Nasprotniki komunističnega nasilja niso bili prevarani, oni čez 60 let vedo, da je NOB bila samo krinka in sredstvo za revolucijo in nasilen prevzem oblasti. Zato so se takšnemu NOB tudi uprli. Prevarani so bili partizani in njihovi sodelavci. Partizani so bili in so še vedno tako sredstvo kot žrtev prevare in zločina, ki ju je zagrešilo vodstvo

Komunistične partije Slovenije, sedaj pa so žrtev manipulacij, ki jih z njimi počenjajo nasledniki komunističnega vodstva in voditelji borčevskih organizacij.

Tudi škofa Rožmana komunisti niso prevarali. Z zločinskim nasiljem so začeli avgusta 1941, ko so ubili prvega Slovenca. Revolucionarno nasilje so institucionalizirali 16. septembra s sprejemom odloka o narodni zaščiti, s katerim so za izdajalce, ki jih čaka smrt, razglasili vse, ki se ne bodo podredili Oslobojilni fronti. S tem so razglasili začetek revolucije. Nato so eno leto morili Slovence po mestih in vaseh, prepričani, da bo vsak čas konec vojne in se morajo zato pravočasno znebiti svojih nasprotnikov. Preden je padel prvi Italijan, je bilo ubitih na stotine slovenskih županov, duhovnikov, uglednih izobražencev, delavcev, kmetov in drugih demokratov, ki bi jim bili lahko v napoto pri nasilnem osvajanju oblasti po vojni.

Škof Rožman je dolgo molčal, nekateri menijo, da predolgo. Škof Lenič, njegov tajnik, se v svojih zapisih ne spomni, da bi Rožman do jeseni o OF kdaj kritično govoril. V septembru 1941 je postala aktivna VOS – Varnostno obveščevalna služba komunistične partije, ki je izzivalno morila zlasti po Ljubljani. Prof. Bučar je zapisal, da so prav obstoj, organizacija in delovanje VOS najboljši dokaz, da je bila OF samo taktično sredstvo partije pri njenem boju za prevzem oblasti. Do konca leta 1941 so v Ljubljani izvedli štiri likvidacije, štirje poskusi umora pa so spodleteli, med njimi proti generalu Leonu Rupniku in Lovru Hacinu. Šele po teh umorih in poskusih je Rožman v pastirskem pismu konec oktobra 1941 obsodil nasilje *“raznih osvobodilnih gibanj nerazsodnih ljudi”*, in pozval vernike, naj ne store ničesar, kar bi oblastnike izzvalo k ostrejšim in strožjim ukrepom, ki bi oteževali že dovolj težko življenje.

Komunistični nameni z OF in osvobodilnim bojem so mnogim postali jasni šele z

umorom katoliških študentov Franca župca in Jaroslava Kiklja v sredini marca 1942. Tudi za škofa Rožmana sta bila ta dva umora odločilna. To je tudi javno pokazal, ko se je demonstrativno udeležil Kikljevega pogreba in imel govor, v katerem je ubitega prijatelja imenoval za prvega mučenika Katoliške akcije v Sloveniji. Preobrat je bil dokončen. Tudi emigrant Alojzij Kuhar je tedaj po londonskem radiu prvič napadel OF in partizane, Kardelj pa je pisal Titu, da je tudi v Ljubljani prišlo do obrata. Ljubljana je tedaj res prvič za hip obnemela. Komunistično nasilje pa se je stopnjevalo in že do srede aprila 1942 je OF v Ljubljani in okolici pomorila 49 žrtev, članov KA in akademskega kluba “Straža”, jugoslovanskih oficirjev, politikov in gospodars-tvenikov. Ko je bil ubit bivši ban Natlačen, je Rožman na njegovem grobu oktobra 1942 odločno izjavil, da ne more biti *“nobenega sodelovanja, ne zveze z brezboštvom in tistimi, ki jim je brezboštvo vodilni nazor”*. Vrnitve ni bilo več, Slovenci, ki jih partija ni mogla prevarati, so se nasilju uprli, ustanavljali samoo-brambne Vaške straže in kasneje Slovensko domobranstvo in druge obrambne vojaške enote. Revolucionarno nasilje se je prelilo v bratomorno državljansko vojno, po maju 1945 pa še v bolj krvavo komunistično nasilje in v še bolj množično zločinstvo, ki se je izteklo v polstoletni totalitarni sistem, iz katerega smo se Slovenci rešili šele z resnično osvobodilno vojno leta 1991.

Sedaj je komunistična prevara s tako imenovano NOB že dobro in splošno znana. Zna-ne so tudi neštete neposredne in posredne žrtve komunističnega nasilja: več deset tisoč umorjenih in padlih Slovencev, več kot sto tisoč žrtev drugih južnih Slovanov, umorjenih samo v Sloveniji. Ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman, ki je na nevarnost brezbožniškega nasilja opozoril že jeseni leta 1941, pa je s sodbo Vojaškega sodišča IV. armade, ki so jo pred 59 leti dne 30. avgusta 1946 izrekli slovenski sod-

niki – partizani kapetan dr. Helij Modic, podpolkovnik Milan Lah in major Alojzij Grčar po obtožbi slovenskih tožilcev – partizanov kapetana Marjana Vivode in kapetana dr. Viktorja Damjana še vedno obsojen kot vojni zločinec, ker je *“izvršil izdajstvo naroda in domovine, ter, da je skupaj z okupatorjem predvsem pa z obtoženim Rösenerjem v ustvarjanju imperialističnih načrtov okupatorjev zatiranja in uničenja narodov Jugoslavije in slovenskega naroda, organiziral, odredil, izvrševal in nasnoval neštete vojne zločine: ubijanje in izročanje ranjencev okupatorju, umore in pokolje, zapiranja, mučenja, odvajanja v koncentracijska taborišča in na prisilno delo v korist okupatorjev, prisilno mobilizacijo, požige, ropanja in uničevanja javne in privatne imovine in druge vojne zločine, vsled česar nosi odgovornost za smrt in trpljenje na desetisočev mož, žena in otrok”*, in kljub sedaj splošno znanim množičnim pobojem med

drugim tudi zato, ker je *“pred osvoboditvijo Slovenije protinarodni del duhovščine pod vplivom dotedanjega delovanja obtoženega Rožmana širil zmešnjavo in lažno propagando med ljudstvom, da jugoslovanska armada vrši pokole civilnega prebivalstva ...”*.

Takšni sodbi še vedno verjamejo tudi nekateri verni Slovenci, saj škof Rožman razen napačno postavljenega reliefa na novih vratih stolne cerkve v Ljubljani nima v domovini niti enega kipa, spominskega poimenovanja, stalne prireditve ali objekta, ter je celo podstavek za njegov kip med uglednimi Korošci v Svečah na Koroškem edini že dolga leta prazen.

Komunistična revolucija je bila tako temeljita in je segla tako globoko in daleč, da mora škof Rožman – edini v nekdanji Vzhodni Evropi – tudi v svobodni in pravni Sloveniji še vedno čakati na pravico, na pokop in na javni spomin v domovini.